

9. *Тимошенко О. І.* Наукове забезпечення освітніх інновацій // Гілея (науковий вісник). Збірник наукових праць. – К., 2009. – Випуск 21. – С. 281-289.
10. *Юнина Е. А.* Парадигма образования: сущность и технологии // Школьные технологии. – 2005. – № 2. – С. 31-43.

Гончаров В. И. Формирование нового учителя в условиях развертывания инновационного образования.

В статье формирование нового учителя рассматривается в условиях развертывания инновационного типа педагогического процесса.

Ключевые слова: инновация, деятельность, образование.

Goncharov V. I. Formation of a new teacher in the deployment of innovative education.

The paper considered the formation of a new teacher in the deployment of innovative type of pedagogical process.

Keywords: innovation, activity, education.

Вернидуб Р. М.

**СПЕЦИФІКА РОЗГОРТАННЯ ДОСЛІДНИЦТВА
В БАКАЛАВРАТІ ВНЗ УКРАЇНИ**

У статті специфіка розгортання дослідництва в бакалавраті ВНЗ України розглянута в контексті сучасних освітніх трансформацій.

Ключові слова: освіта, трансформація освіти, бакалаврат.

Наука є провідним фактором еволюції університетів у розвинених країнах, на які Україна намагається орієнтуватися, трансформуючи власну освітню систему. Адже процеси кардинальних перетворень освіти й суспільства вимагають від освітніх закладів України переорієнтації його функціонування – впровадження нових інноваційних освітніх технологій, зверненні до світового науково-педагогічного досвіду, особистісно-орієнтований підхід у навчанні, демократизація виховного процесу, зрештою, активне залучення викладацького складу до науково-дослідницьких програм.

Трансформаційні зміни у суспільстві створили реальні передумови модернізації вітчизняної системи вищої освіти. Складності в організації науково-дослідного типу навчання та підготовки до нього викладачів впливають сьогодні з організації освітнього простору

України. Задекларовані 20 років тому реформи пов'язувалися із кризою освіти і мали статус тимчасових. Однак минули десятиріччя, а кінця реформам і кризи в освіті немає. Кризово-реформний стан освіти стає усталеним та звичним для всіх суб'єктів освітньої діяльності. “Повзучі” освітні реформи, які здійснюються шляхом упровадження випадкових, неперевіраних і необґрунтованих інновацій, не лише не дають бажаних результатів, а й майже повністю позбавлять конкурентоздатності нашу освіту. Правду кажучи, у кількості програм, концепцій, доктрин реформування освіти ми вже так заплуталися, що для багатьох учителів, викладачів зміст реформ залишається невідомим, неповним і фрагментарним. Педагоги не бачать зв'язку між нагромадженням різноманітних заходів, не можуть сформулювати загальні (стратегічні) завдання. Це викликає у значної частини викладачів роздратованість і неприйняття змін, які відбуваються [1, 44].

Традиційно в усьому світі університети є виробниками, хранителями і популяризаторами знань. Дотепер в українському суспільстві існує відокремлення науки від освіти у просторі і часі, адміністративно та ідеологічно. До сих пір українські університети не мають умов для повного тренінгу науковців на II-III освітньому циклі і об'єктивної оцінки якості досліджень аспірантів. Питання про цей дивний стан українських ВНЗ ніяк не усвідомлюється суспільством, а гальмування реформи іде саме з верхніх поверхів влади. Виявляється, що правда про стан наукової сфери, яка в усьому світі базується на першокласній вищій освіті і зосереджена в провідних університетах, для українських чиновників не є стимулом до удосконалення.

Отже, вважаємо за необхідність мету дослідження визначити як розкриття специфіки розгортання дослідництва в бакалавраті вищих навчальних закладів України.

Впродовж останніх чотирьох років питання про дослідницькі університети піднімалося на різноманітних зібраннях освітян. Але треба усвідомлювати, що дослідницький університет кардинально відрізняється від звичайного. У звичайному на роботу професорами беруть викладачів, а у дослідницькому – професійних дослідників. У звичайному наголос іде на години викладання, а у дослідницькому – на якість досліджень і відповідних публікацій. У звичайному викладачі розповідають студентам про чужі відкриття та матеріал 10-20 літньої давності, а у дослідницьких професори вчать студентів на основі власних відкриттів, інтегрованих у найостанніші здобутки науки. У звичайних університетах професор може займатися компіляціями і називати це “наукою”, а у дослідницьких він зобов'язаний робити

оригінальні дослідження. Порівняно зі звичайними університетами, де бакалаври і магістри отримують загальну поверхневу освіту, у дослідницьких кожний бакалавр має можливість займатися оригінальними дослідженнями і бути співавтором реферованих публікацій [2].

Викладач вищого навчального закладу тільки тоді зможе ефективно здійснювати свою професійну діяльність, коли він сам веде активні наукові дослідження. Однак при цьому необхідно зазначити, що сучасний стан науки вже практично не припускає можливості успішного отримання вагомих результатів у разі, коли дослідження виконуються самотужки. Тому практика залучення студентів до наукових досліджень виявляється набагато більш корисною і ефективною, ніж це уявляється на перший погляд. Дійсно, по-перше, при здійсненні досліджень студент отримує навички застосування набутих знань, може визначити ті чи інші прогалини в них та самостійно надолужити пропущене, оскільки воно виявляється йому вкрай потрібним. По-друге, студент не тільки допомагає викладачеві у здійсненні тих чи інших досліджень і спостережень, а й оволодіває їх методологією, етикою відносин тощо. По-третє, наукова діяльність стає для нього потужним мотиваційним чинником оволодіння професійними знаннями. Нарешті, по-четверте, спілкування з науковим керівником у неформальній обстановці істотно посилює самовплив студента на власний особистісний розвиток, на формування його загальної і професійної культури [3, 128].

Специфічний кадровий підхід дозволяє дослідницьким університетам концентрувати найкращі дослідницькі сили у кожній програмі на кафедрі чи факультеті. Для підготовки молодого вченого в дослідницькому університеті вистачає 3-5 професорів. Чи готові українські університети до такого стилю освіти і такої незвичної етики, де студент є партнером по дослідженням? Сьогодні – ні. Для цього треба мати автономію у прийнятті всіх рішень, і перш за все кадрових. Для цього треба кардинально змінити законодавчу основу. Для цього треба уявляти, скільки коштів і часу буде потрібно для таких змін. Статус дослідницького університету не присвоюється державою, це просто інший стиль освіти – через професорів-науковців і постійний дослідницький процес [2].

Формування моделі університету XXI сторіччя вимагає послідовної реструктуризації навчального навантаження викладачів, введення в практику діяльності викладача обов'язковості займатися науковою роботою. Адже маючи обмежений час (західний професор має аудиторне навантаження 80-100 годин, а вітчизняний викладач –

уп'ятеро більшу кількість годин) та відсутність фінансування наукових досліджень, викладач втрачає бачення перспектив розвитку своєї галузі знань і перетворюється на ретранслятора, популяризатора наукової інформації. Поєднання науково-дослідної діяльності з викладацькою сприяє формуванню викладача-дослідника, що дає йому можливість творити нові знання, трансформувати їх в певні компетенції, які набуватимуть майбутні фахівці-інноватори [4, 11].

Для аналізу зазначених вище проблем доречно звернутися до досвіду сусідніх країн. З початку 2010-2011 навчального року в Росії, наприклад, з'явилася, поки що у вигляді експерименту, нова форма навчання у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах під назвою "прикладний бакалаврат". Суть нововведення в тому, щоб у середньопрофесійних навчальних закладах викладати більше теорії, а студентам вищих навчальних закладів – більше практичних занять. Тобто відбувається свого роду злиття технікуму з університетом, завдяки якому стане більше випускників з робітничими, по суті, спеціальностями, але що мають на руках дипломи про вищу освіту із ступенем бакалавра. Нововведення дуже цікаве, вважають фахівці, треба лише підлагодити його механізм [5].

Виробництво стає все складнішим і технологічнішим з кожним роком на відміну від працівників, які якщо і зростають в професійному плані, то не так швидко, як машини. І, заглядаючи в майбутнє, можна з упевненістю передбачити, що простіше не стане. Тому вирішили ввести нову форму навчання під назвою "прикладний бакалаврат". Навчання за програмою прикладного бакалаврату – це практикоорієнтоване навчання. Студент матиме можливість під час навчання застосовувати теоретичні знання на практиці, перевіряти придатність своїх знань і умінь на робочих місцях. Причому дипломна робота має бути присвячена не загальнотеоретичній темі, а вирішенню конкретної виробничої проблеми саме того підприємства, де проходила переддипломна практика. Таким чином виходить обопільна користь: підприємству приходить пропозиція, як вирішити ту або іншу проблему, а випускник за умови, звичайно, якщо він добре зарекомендував себе під час навчання, отримує практично гарантоване працевлаштування. Фахівці задоволені тим, що нарешті прийняте рішення випускати не просто бакалаврів, які багатьма працевлаштувачами оцінюються на зразок осіб з незавершеною вищою освітою, а повноцінних фахівців, що здобули виразну виробничу спеціальність і що при цьому знаються на теорії.

Сучасна система стала ступеневою, і це повинно передбачати, що в бакалавраті в основному ведеться фундаментальна підготовка, а в

магістратурі – спеціальна. У дійсності, як і раніше, спеціалізація починається, як правило, після перших п'яти семестрів навчання. І треба сказати, що в результаті такий підхід забезпечує досить хорошу підготовку фахівців з конкретної спеціальності. Така форма підготовки інженерів, вчителів, фахівців аграрного сектору, військової справи і т.п., очевидно, повинна зберігатися, тому що на широкому сучасному ринку праці фахівці з такою підготовкою найбільш затребувані [6].

У сучасних умовах (особливо у розвинутих країнах) чітко визначається тенденція збільшення частки наукоємної технології як в науці, так і у промисловості. На такому рівні все більш суттєвим стає взаємопроникнення різних природничих наук. Ясно, що сучасний дослідник повинен опанувати фундаментальні міждисциплінарні знання для того, щоб пройти шлях від володіння конкретними штучними технологіями до інтегральних природничих технологій. Саме ідея фундаментального міждисциплінарного підходу й лягла в основу створення у 2009 році Інституту високих технологій (ІВТ) Київського Національного університету імені Тараса Шевченка для підготовки науковців нового покоління. Основними завданнями ІВТ є такі: створення цілісної системи підготовки та перепідготовки дослідників нової генерації, здатних вирішувати проблеми сучасних природничих наук, проводити наукові дослідження, які вимагають глибоких фундаментальних міждисциплінарних знань, творчого мислення, навичок роботи на найсучаснішому дослідницькому та технологічному обладнанні; об'єднання науково-педагогічних кадрів для розв'язання найбільш актуальних науково-технічних проблем сьогодення, а саме: проведення комплексних досліджень з використанням високих технологій природи живого та досліджень з фізики, хімії, біології та технології, які безпосередньо або опосередковано торкаються цієї проблеми; розв'язання певних проблем енергетики: пошуку нових джерел енергії, економічно вигідних та екологічно чистих засобів її використання; моделювання та створення приладів, пристроїв та систем на основі нових наукових розробок. треба ліквідувати вузьку спеціалізацію на перших восьми семестрах і залишити виключно фундаментальну підготовку в галузі основних природничих наук та математики. Після чотирьох років навчання фундаментальним наукам закінчується бакалаврат. Випускник бакалаврату захищає випускну роботу з питань обраної ним природничої науки, яка в магістратурі може стати для нього основною. Подальше навчання в магістратурі поглиблює знання в більш вузькому напрямку з вивчення високих технологій як у вибраному напрямку, так і у суміжних, що повинно суттєво

розширювати можливості дослідника [6].

Фундаментальна підготовка бакалавра сьогодні не може розглядатись як продовження колишньої, загальнонаукової підготовки, вона має враховувати на майбутнє вимоги науково-технічного прогресу, можливість перекваліфікації у разі надлишку на ринку праці фахівців певних спеціальностей. На ефективність системи навчання, а також на фундаментальну підготовку як її підсистему безпосередньо впливають численні фактори, до яких потрібно віднести такі: досить низький рівень середньої освіти абітурієнтів, відсутність сформованих особистих якостей, що забезпечують можливість навчання у вищому навчальному технічному закладі, застарілий теоретико-методологічний підхід до планування, проведення і контролю навчального процесу; низький рівень врахування міждисциплінарних зв'язків, що ускладнює інтеграцію фундаментальних знань в навчальні дисципліни професійно орієнтованого та спеціального циклів [7, 9].

Складність системи вищої освіти збільшується відповідно до зростання різноманітності людської діяльності. Відтак зростає термін проектування елементів системи, що, в свою чергу, веде до ускладнення управління вищою освітою. Враховуючи експонентне збільшення потреб людини, зокрема освітніх, і відповідних способів їх задоволення, досить швидко система вищої освіти стає практично некерованою. Загострюється протиріччя між всезростаючою кількістю варіантів педагогічних технологій та імперативом гарантування якості освіти, незалежно від того, за допомогою якого з варіантів вона здобувалась [8, 50].

Одночасно з цим варто зазначити, що, наприклад, К. Ясперс не схвалював занадто жорсткої стандартизації вищої освіти: "Тріхопадіння університетського навчання починається тоді, коли обов'язком стає відвідувати певні лекції і практичні заняття. У результаті, зрештою, приходять до регламентації навчання. Таким перетворенням на школу хочуть гарантовано досягти того, аби всі добре оволоділи навчальним матеріалом. На цьому згубному для Університету шляху разом із свободою навчання придушують життя духу" [8, 87]. Тому необхідно знайти таку "золоту середину", де б стандартизація освіти і науково-дослідна діяльність гармонійно поєднувалися на усіх рівнях університетської освіти.

Опитування експертів, яке було проведене І. Ю. Ходикіною, висвітило фактори, що гальмують розгортання науково-дослідних робіт у ВНЗ. Серед них на першому місці – відсутність стимулів до плідної науково-дослідної праці (73,61 %), на другому – слабкий вплив результатів НДР на статус працівника у ВНЗ (29,39 %), на третьому –

неможливість впровадження результатів НДР у виробництво (29,17 %). Ці причини є взаємозв'язаними, оскільки вони в своїй основі мають відсутність фінансування [4, 12].

Досвід свідчить, що розвиток наукових досліджень безпосередньо впливає на якість навчального процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання і його структуру у вищій школі, підвищуючи рівень підготовленості майбутніх спеціалістів, їхній творчий практичний кругозір. При цьому науково-дослідна діяльність стає органічною частиною і обов'язковою умовою успішної роботи вищого навчального закладу.

Отже, розвиток науки у вищій школі не лише вдосконалює зміст і змінює значення навчальних дисциплін, а й підказує нові форми та методи проведення навчального процесу. Результати науково-дослідної роботи відбиваються в нових курсах, лекціях і практичних (семінарських) заняттях. Підвищення ефективності науково-дослідних робіт в університеті, залучення до їх виконання студентів підвищують і якість підготовки викладачів вищої кваліфікації. За рахунок цього університетська наука має можливість омолоджувати наукові кадри, оскільки талановиті випускники постійно поповнюють когорту молодих учених [9, 24]. Крім того, як свідчить практика, залучення до наукової роботи робить для студентів дисципліни, які вивчаються, предметними, стимулюючи їх засвоєння. Студенти не лише отримують найновішу наукову практичну інформацію від викладачів на лекційних і семінарських заняттях, лабораторних роботах і виробничих практиках, а й беруть участь у наукових дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Васянович Г.* Тенденції реформування вищої освіти в Україні // Інтеграція системи безперервної освіти України в європейській освітній простір: стан, проблеми, перспективи: матер. міжнар. наук.-практ конф. 22-24 жовтн. 2009. – Вип. 468: Педагогіка і психологія. – Чернівці, 2009. – С. 44-53.
2. *Шульга Н.* Українські університети у світовому контексті. Погляд ззовні і зсередини // [Електронний документ] Всеукр. експертна мережа – Режим доступу : www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT
3. *Литовченко В. Н.* Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – Минск, 1990. – 197 с.
4. *Ходикіна І. Ю.* Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 ; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – 21 с.

5. *Вдовенко І. С.* Зміст проектної технології в освітньому процесі трудового навчання / І. С. Вдовенко, А. М. Леонов // Вісн. Чернігівського держ. пед. ун-ту. – Вип. 80. – Сер.: Педагогічні науки / гол. ред. М.О. Носко. – Чернігів : ЧДПУ, 2010. – С. 57-59.
6. *Гловін Н. М.* Організація дослідницької діяльності студентів агротехнічного інституту: результати досліджень // Наука и образование : зб. V міжнар. наук. конф. – Дніпропетровськ, 2007. – Т. 1. – С. 63-67.
7. *Ладогубець Н. В.* Фундаментальна підготовка бакалаврів в технічному вузі: експертно-часова оцінка якості : автореф. дис. ... канд. пед наук : 13.00.04. ; Акад. пед. наук Укр. Ін-т вищ. освіти. – К., 2003. – 21 с.
8. *Терещицький С. О.* Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) : монографія. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 197 с.
9. *Пеньковець О. В.* Метод проектів в навчальному процесі // Вісн. Чернігівського держ. пед. ун-ту. – Вип. 80. – Сер.: Педагогічні науки / гол. ред. М. О. Носко. – Чернігів : ЧДПУ, 2010. – С. 118-121.

Вернидуб Р. М. Специфика развития исследовательской деятельности в бакалаврате вузов Украины.

В статье специфика развития исследовательской деятельности в бакалаврате вузов Украины рассматривается в контексте современных образовательных трансформаций.

Ключевые слова: образование, трансформация образования, бакалавриат.

Vernydub R. M. The specific development of research activities in the Bachelor universities in Ukraine.

In this article development of specific research in undergraduate universities in Ukraine is considered in the context of modern educational transformation.

Keywords: education, the transformation of education, bachelor's degree.

Сақун А. В.

**ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО В КРИТЕРІЯХ
САМОВИЗНАЧЕННЯ І САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ**

У статті розглянуто проблему гуманізації освіти в контексті антропологічного повороту в соціокультурному житті. Проаналізовано дискурси людиноцентризму, філософії освіти, гуманістичної психології, концепту духовності.

Ключові слова: освіта, людиноцентризм, антропологія, гуманізм, особистість, гуманістична психологія.